

Miðnámsrit

19

juni 2020

Um blaðið

Krúnukrímið Covid-19 gjörði, at øll undirvísing bleiv lögð um til fjarundirvísing í mars 2020. Hvussu hevur henda undirvísing roynst? Og fer hon at ávirka siðbundna undirvísing í framtíðini?

Hví meta vit um og eftirmeta, hvat næmingar læra? Svarið til henda spurning ger okkum betur fyri at gera av, hvussu vit meta, hvat vit meta, nær vit meta, og hvør skal meta.

Hugskot um meting í læring var upplegg til kjak ein námsfrøðiligan dag í februar 2020.

Málteigurin í Útvarpinum er væl eignaður sum undirvísingartilfar í føroyskum. Miðnámsrit hevur nøkur uppskot um, hvussu tað kann verða gjørt.

Vit hava eitt ummæli um bókina Svik, ið er ein dokumentarskaldsøga um skattamálið hjá Eik Banka. Bókin er viðkomandi sum undirvísingartilfar á miðnámi.

Felagið Kyn stendur fyri seksualundirvísing á miðnámi í viku 6 á hvørjum ári. Meir enn helvtin av næmingum á miðnámi heldur, at tørvur er á hesari undirvísing.

Miðnám á Kambsdali er við í forvitnisligum samstarvi við miðnámsskúlar í Danmark, Grønlandi og Íslandi, har næmingar úr 4 londum ganga í sama flokki í fyra londum.

Blaðstjórn: Olav Absalonsen og Tórður Johannesarson

Innihaldsyvirlit

Fjarundirvísing á miðnámi, Tórður Johannesarson og Olav Absalonsen	3
Hugskot um meting í læring, Olav Absalonsen	9
Málteigurin í KVF sum undirvísingartilfar, Tórður Johannesarson.....	16
SVIK – eitt ummæli, Marna Jacobsen.....	20
Kyn bjóðar seksualundirvísing á miðnámi, Marin í Dali, Bjørt Lind og Turið Hermannsdóttir, Kyn	23
Ganga í sama flokki í fyra londum, Dorit Hansen	25

Fjarundirvísing á miðnámi

Tórður Johannesarson og Olav Absalonsen

Um miðjan mars 2020 bleiv öll undirvísing lögð um til fjarundirvísing. Lærarar og leiðslur voru ekki væl fyrireikað til hetta, men skjótt blivu Teams og onnur amboð brúkt í undirvísingini. Hetta var ein avbjóðing bæði fyri lærarar og fyri næmingar. Vit hava spurt lærarar á miðnámi og næmingar í trimum flokkum á Glasi, hvussu teir hava upplivað hesa tíðina.

Teams-fundir

Ein Teams-fundur er egnaður til beinleiðis (synkront) samskipti. Hann kann nýtast til allan flokkin ella til færri næmingar. Til ber at hava PowerPoint fyri næmingunum á fundinum, meðan tú greiðir frá. Eisini ber til hjá fundarluttakarunum at skriva og senda tekstboð sínámillum. Nakrir lærarar nýta fundarháttin allan undirvísingarblokkin, men aðrir nýta fundin sum ”Meet & Greet”, har man heilsast, tá ið tímin byrjar, skrivar fráveru og greiðir frá, hvussu tímin er skipaður.

Ein Teams-fundur er eisini egnaður at vegleiða einstakar næmingar ella bólkar. Um gingið verður eftir einari tíðarætlan, kunnu næmingarnir ”koma inn á fundin” eftir hesari ætlan. Tað er sum at hava kontórtíð eftir viðtalu. Tað ber eisini til at lata næmingar hava fram-løgur á Teams-fundi. Alt hetta, og nógv annað kann gerast við einari fundarinnkalling.

Hvat siga lærarar?

Lærarar, ið hava børn í barnagarðs- og skúlaaldri, høvdu ta avbjóðing, at undirvísingin skuldi lagast til heimalívið. Teir kundu geva næmingunum uppgávur, sum skuldu latast inn. Tað gevur næmingunum venjing at skriva og at arbeiða sjálvstøðugt. Í øðrum førum skuldi bólkaarbeiði latast inn, har næmingarnir býttu spurningarnar millum sín, og tá sá lærarin, hvør hevði gjørt hvat. Eingin slapp at spæla fríspæl, tí at hini í bólkinum voru skjót at boða frá, um onkur ikki tó lut í bólkaarbeiðinum.

Ein blokkur kundi vera ein læraraframløga, har lærarin gjøgnumgekk eitt evni á Teams. Næmingarnir høvdu høvi at seta spurningar so hvørt. Nakrir blokkar vorðu skipaðir sum tekstaviðgerð, har næmingarnir fingur tveir tekstir at lesa og gera sær tankar um, og í seinnu helvt av blokkinum vorðu tekstirnir gjøgnumgingnar og næmingarnir fingur lærarans notur til tekstin.

Í einum blokki nýtti lærarin interaktivu móguleikarnar í sBók, har næmingarnir vorðu bidnir um at fara inn á sBókina at lurta og hyggja at video’um (næmingarnir fingur leinki til

síður), loysa interaktivar uppgávur og annars lesa og lurta sjálvstöðugt. Seinastu tveir blokkarnar skuldu næmingarnir gera eitt skriflegt avrik, sum varð sent læraranum.

Námsfrøðiliga bygdi undirvísingin nógv á álit á næmingarnar; skrifligu avrikini undan-
tíkin var lætt fyri næmingar at vera passivar og fráverandi stóran part av tíðini.

Næmingarnir vórðu tó hvønn blokk bidnir um at geva til kennar, at teir vóru til staðar.

Summir lærarar í føroyskum lótu næmingarnar arbeiða við eini bók. Teir gjørdu spurningar og settu næmingar í bólkar. Næmingarnir fingu góðar stundir at arbeiða, reflektera og hugsavna seg, og teir sluppu undan at at sita framman fyri telduni alla tíðina. Summir lærarar fóru hvønn tíma inn og spurdu, hvussu gekk, meðan aðrir boðaðu næmingunum frá, at teir altíð kundu spyrja gjøgnum Teams, teldupost, telefon ella annað. Framløgurnar skuldu avdúka innsatsin – ábyrgd fyri egnari læring var aðalhugsanin.

Ein lærari kom inn á, at á Teams hoyrði og sá man, at næmingarnir vóru loggaðir á, men man sá ikki, um teir fylgdu við. Tað var eisini tungt at lurta, tí at ljóðið á Teams er so vána-
ligt í mun til natúrligu ljóðini. Tí skipaði hann undirvísingina soleiðis, at hann hevði ein inngang ella kunning um eitt evni og síðan eina skrifliga uppgávu, sum næmingarnir skuldu lata inn. Hann hevur annars ikki lagt dent á tann skrifliga formin, tí próvtøkan er munnlig. Uppgávnarnar hava verið hóskaði hjá næmingunum at svara innan blokkurin var liðugur. Tær smærri skrifligu uppgávnarnar í lærugreinunum við ongari næmingatíð hava gjørt teir stillu næmingarnar sjónligar.

Í summum blokkum royndi hann at hava dialog/kjak í undirvísingini. Her brúktu tey kjatt-rásina, tá ið tey vildu siga okkurt. Tað riggaði, men tað vóru tey somu, sum vanliga buðu seg fram og komu framat í kjakinum. Ein vandi var, at summir næmingar ikki vildu sleppa orðinum, tá ið teir komu framat. Hann helt, at Teams sum heild riggaði væl til keldugreiningar og myndagreiningar. Men aktiviteturin var lítil fyrsta tíma á degnum, javnan komu geisp, og hann hevði mistanka um, at summir næmingar enn lógu í songini.

Avbjóðingin í ítrótti á C stigi hevur verið at varðveita tann praktiska og kropsliga partin av lærugreinini. Næmingarnir skuldu velja millum: At fara út at ganga, renna ella súkkla, gera styrkivenjingar – sjálvaldar ella onkrar, sum ein venjari hevur givið teimum. At gera eina dansiseriu á YouTube, sum bleiv heft upp í teldupostin. At finna upp á annan ítróttar-
aktivitet. Fyri at dokumentera luttøku skuldu tey taka eina sjálvsmynd (selfie), og leggja á Moodle saman við stuttari frásøgn/frágreiðing av teirra ítróttarvali. Tey fingu einar 3-4 dagar til frítt at velja, nær tey gjørdu uppgávu; bara tey hildu seg til tíðarfreistina.

Tað hevur verið ein fragd at staðfesta, at luttøkan hevur verið at kalla 100%. Eisini hevur verið stuttligt at lesa teirra frágreiðingar um, hvat tey hava gjørt, tí nógvar hava verið góðar og seriøsar, men eisini skemtiligar. Nógvir av næmingunum hava upplivað hetta

sum eitt kærkomið avbrot í “vanligu” video ella uppgávuundirvísingini, sum hann eisini sjálvur hevur brúkt í aðrari lærugrein.

Hann kannaði ikki eftir, um næmingarnir søgdu satt – kanska onkur er farin útum at taka eina selfie, onkur annar lagt eitt kopi av venjingarætlan. Men námsfrøðiliga og fakliga hevur hetta givið meining fyri næmingarnar, og teir vita, at tað byggir á álit og ábyrgd. Naivur hugsunarháttur? Kanska, men við at geva næmingunum frælsi at arbeiða uttan ov nógv eftirlit, vaksa flestu teirra og ásanna, at ábyrgdin av læringini er teirra. Sjálvandi má havast í huga, at metodufrælsið hjá okkum sum lærarar er týðningarmikið, tí at tað er ógjørligt at finna ta røttu loysnina til, hvussu undirvísing skal fremjast. Fjarundirvísingin er einki undantak.

Hvat siga næmingar?

Næmingar vísa á fleiri fyrimunir við fjarundirvísing, tá ið ræður um tað sosiala. Tvey nevndu, at tað, at man hoyrði øll á Teams, virkaði eins og tey vóru í skúlanum. Nógvir næmingar nevna, at teir finga meira svøvn, meðan fjarundirvísingin var, tí at teir ikki skuldu so tíðliga upp. Tey, sum bógva á bygd, sluppu undan at koyra aftur og fram. Summi vístu á, at tað er deiligt at vera heima leingi. Tey nevndu eisini, at tey spardu sera nógv pengar, tí at teir sluppu undan at keypa úr kantinuni. Tá ið fríkorterini vóru, kundu tey fáa sær ein lúr ella ganga ein túr. Fleiri nevndu, at tað ikki er neyðugt at vera væl klæddur hesar dagarnar. Eisini segði onkur, at tað er vælsignað at sita í náttklæðum og drekka kaffi allan morgunin. Meðan undirvísingin var, kundu næmingar gera ymiskt, ganga túrar og hava telefonina við, liggja í songini og lurta eftir undirvísing, keypa inn, fara í bað, til lækna ella leggja seg at sova. Fleiri nevna, at tey vóru minni strongd av skúlagongd undir fjarundirvísing. Tey svóvu meir, meðan fjarundirvísingin var. Onkur helt, at tey hava lært meir hesar vikurnar, tí at tey vóru útsvønt. Onnur fortaldu, hvussu troytt tey vóru mentalt og høvdu ikki mót at ganga meira í skúla.

Næmingar vístu eisini á avbjóðingar við fjarundirvísingini. Teir saknaðu felagsskapin, teir kendu seg einsamallar og isoleraðar. Tað var torført at halda frí, tí at skúli og frítíð vóru á sama staði, og onkursvegna var einki mark millum skúla og frítíð. Fyri summi er einsemið nívandi, og tað elvdi til strongd at sita heima einsamøll framman fyri telduni allan dagin. Ein næmingur sigur, at tað kendist ósunt at sita við telduna alla tíðina, tí at undirvísingin fór fram á netinum, og samstundis spældu teir telduspøl, so hann kundi sita framman fyri eina teldu 15 tímar um dagin. Ein nevndi, at fjarundirvísingin var ein sonn roynd fyri sálarheilsuna og vælferðina sum heild. Nógvir næmingar nevndu, at teir høvdu lyndi til at missa fokus. Fleiri vístu á, at tað var rættiliga lætt at skulka undir fjarundirvísingini. Av tí, at teir sótu so nógv inni, byrjaðu teir at eta meir og samstundis røra seg minni.

Næmingar siga, at fjarundirvísing er ein góð fyríbils loysn, sum stöðan í samfelagnum var. Onkur helt, at fjarundirvísingin eydnaðist sum heild væl. Lærarar fáa rós fyri, hvussu teir skipaðu undirvísingina. Tað besta var, tá ið uppgávnar vórðu lagdar út dagin fyri, tí at tað gav teimum móguleikan at fyrireika seg og gera sær ætlanir um, hvat teir ætlaðu at gera til tíman. Tað kendist summum eitt sindur fríari, tí at í nøkrum lærugreinum kundu tey sjálv gera av, nær tey ”høvdu tíman”, bara uppgávan varð svarað fyri evsta mark. Tí kundu tey í summum lærugreinum gera uppgávnar, áðrenn tímin var. Fjarundirvísingin hevur sett mark fyri, hvussu nógv man kann gera ein tíma, soleiðis at tey sum oftast fingtu eina uppgávu ístaðin fyri fleiri, og hetta gjørdi, at næmingarnir fingtu betri stundir at svara. Sjálvt um tað ikki varð gjørt so nógv hvønn tíma, var arbeiðið betri, hildu fleiri. Tær smáu uppgávnar motiveraðu summar næmingar, tí at teir einans fingtu grønar blokkar, um teir sendu uppgávur inn hvønn blokk; tað gjørdi, at teir arbeiddu harðari enn tá ið teir vóru í skúlanum. Fleiri nevndu, at tað hevði týðning at fáa grønar blokkar (onga fráveru). Onkur segði eisini, at teir savnaðu seg betur um tíma-innlatingarnar, tí at teir vóru einsamallir heima og burtur frá larmi og gangi. Nøkur nevndu, at tey lærdu nógv av at arbeiða sjálvstøðugt við uppgávum, og tað at arbeiða á henda mátan hevur lært tey at taka ábyrgd, tí at tað ikki var so lætt at sleppa sær undan. Teimum dámar væl, at teir kundu skriva til læraran um hjálp, og at teir fingtu hjálp næstan beinanvegin, har man í skúlanum er noyddur bíða til lærarin er tøkur.

Tveir næmingar nevna, at tað var lættari at fylgja við, hóast teir vóru illa fyri, tí at teir kundu liggja í songini og fylgja við undirvísingini. Teir nevndu, at hetta var ein móguleiki, sum skúlarnir kundu nýta frammyvir, um ein næmingurin ikki fær komið í skúla, til dømis vegna sjúku. Fleiri nevna, at teir høvdu Teams frá, men vóru ikki mentalt til staðar, tí teir gjørdi okkurt annað ella lögdu seg at sova. Onkuntíð var torført at fáa orðið, tí at tað bara vóru tey somu, sum tosaðu. Serliga tey smædnu hildu seg aftur at tosa í Teams.

Næmingar vístu á, at lærarar góvu fleiri uppgávur enn vanligt, serliga í byrjanini; teir skuldu næstan altíð lata inn í endanum av blokkinum, so tá ið teir høvdu fyra blokkar, sótu teir ein heilan skúladag og næstan bara gjørt uppgávur. Hetta gjørdi skúladagarnar strævnar og keðiligar, tí at tað ikki var nógv variatióin í blokkunum. Teir sótu onkran dag upp í 12 tímar út í eitt, tí at teir eisini skuldu gera innlatingar til dagin eftir. Onkur nevndi, at tað kendist hugtungt og deprimerandi at sita tíma eftir tíma á Teams. Tí var tað ov lætt at gera okkurt annað. Ein skrivar, at tað var tað reina rukkulív við øllum uppgávnunum, sum skuldu latast inn. Alt snúði seg bara um at fáa grønar blokkar, men lærdómurin var eingin. Hetta at undirvísingin gerst so ópersónlig, gjørdi, at teir fóru heldur Facebook ella Youtube. Hetta við mongu uppgávnunum gjørdi, at tey sum eru orðblind høvdu torført at fáa nakað burtur úr. Men eftir páskir kom vend í, tá ið lærarar byrjaðu at geva færri skrivligar innlatingar eftir hvønn blokk. Fleiri gramdu seg um, at teir fingtu ov líttla hjálp við

uppgávuunum og fingur í fleiri umförum ekki nakrar afturmeldingar frá læraranum, so teir vistu hvorki út ella inn. Næmingar gramdu seg eisini um, at tað var torført at betra um ársmetini, kanska serliga í munnligum.

Kjak og hugskot

Tann 7. apríl kunnger lögmaður lóg, sum gevur landsstýrimanninum heimild at víkja frá galdandi reglum um próvtøkur. Og 13. maí kunnger landsstýrismaðurin reglur um próvtøkur á sumri 2020, har millum annað verður gjørt av, at næmingar á seinna ári á fyrrireikingarbreytini skulu hava ársmet, og skulu bara til 4 próvtøkur. Hesar ásetingar eru kopi av donskum ásetingum, og gjørdar í teirri trúgv, at so man tað vera í lagi. Men er hetta í lagi? Tað er lógligt, men er tað skilagott? Tað var eins og teppið bleiv skrykt undan næmingunum. Teir hava onkursvegna gingið í skúla undir skeivum fortreytum, tað hevur ikki verið neyðugt hjá teimum at lifra fyri lærarum ella at hugtaka teir, tí at teir vistu, at teir ikki skuldu hava ársmet. Tí bleiv tann seinasti mánaðurin av fjarundirvísingini merktur av, at fokus fór frá læring til karakterir.

Ein etisk regla er, at lærarar hava opinleika um, hvussu ársmet verða givin, og til dømis á Glasi ber hetta í sær, at lærarar kunna næmingar við skúlaársbyrjan, hvussu ársmet verða givin. Á fyrrireikingarbreytini eru eingi ársmet, og tískil heldur eingin kunning. Men nú krevur undantaksreglan, at ársmet skulu gevast. Hetta setir lærararnar í eina keðiliga støðu. Tað at geva ársmet er ein tíðarkrevjandi uppgáva, sum eisini er ein samvitskuspurningur. Lærarar fáa ikki løn fyri at geva ársmet (og onnur støðumet). Ársmet eru ikki nevnd á YF-sáttmálanum, ið hevur sum grundreglu, at lærarar skulu bara hava løn fyri tað, sum teir gera, men í hesum føri ikki fyri alt, sum teir gera.

Tá ið fjarundirvísing skuldi setast í verk í skundi, mátti hon vera synkron eftir tímatalvuni, tí tað er mótiskylða á miðnámi, og skúlin skal halda eftirlit við, at næmingar møta upp og lata kravdar uppgávur inn. Tað er ivasamt, hvussu effektivt hetta eftirlit hevur verið. Til dømis siga næmingar, at tað er lætt at gera okkurt annað í tímanum, tí lærarin sær tað ikki. At tosa um álit í sambandi við fjarundirvísing, ljóðar væl, men tað, sum eyðkennir miðnámsútbúgvingar er eftirlit – og ikki álit. Næmingar skulu vera lestrarvirknir, og tí skráseta vit fráveru og innlatingar, ið verður brúkt sum prógv í hesum sambandi.

Hugtakið álit er ikki so einfalt. Gamalt var at hava álitismenn í álitisstørvum. Í hesum liggur, at vit hava størri álit á summum fólki enn á øðrum, og álit er nakað, sum verður bygt upp gjøgnum langa tíð, har viðkomandi í verki vísir, at hann er álitandi. At lata næmingarnar taka ábyrgd er nakað annað. Orðið ábyrgd er nógv misnýtt, og meiningin við tí í undirvísing og læring má vera, at næmingurin stendur til svars fyri tað, sum hann ger. Tá ið ein álitandi persónir fær ábyrgd, veksur hann við uppgávuini. Miðnám hevur sum høvuðsendamál at venja næmingarnar at taka størri ábyrgd.

Meðan næmingar hövdu fjarundirvísing, ger Mentamálaráðið av, at undirvísingin á fyrsta og øðrum ári skuldi leingjast við tveimum vikum. Orsakerirnar fyri hesi avgerð fekk eingin, men vit á Miðnámsriti spurdu Yrkisfelagið, sum upplýsti, at høvuðsorsøkin var, at fjarundirvísingin ikki riggaði nóg væl. Í boðum frá Mentamálráðnum um próvtøkur og annað verður fjarundirvísingin eisini kallað neyðundirvísing, sum vísir, hvussu myndugleikarnir fataðu hesa undirvísing. At skera alt yvir ein kamb var ikki so heppið, tí at summir lærarar hövdu gjørt eitt gott og miðvíst arbeiði, og næmingar føldu eisini, at undirvísingin var nøktandi.

Hinvegin kann vera, at neyðin í fjarundirvísingini er, at stórir partur av næmingunum er ikki búgvín til hesa undirvísing, og at eftirlitið við næmingunum er truplari enn í vanligari undirvísing. Hjá nógvum næmingum snýr tað seg mest um at fáa grønar blokkar (ikki fráveru), og karakterøðin hevur flutt seg úr skúlastovuni inn í Teams. Í fjarundirvísing síggja vit ikki, um fólk eru glað, kedd, ill ella frustrerað, sum er natúrligur partur av samskiftinum í vanligari undirvísing.

Neyðin lærir nakna kvinnu at spinna, og okkurt hava vit lært av fjarundirvísingini, sum vit kunnu brúka, tá ið umstøðurnar koma aftur í ta gomlu leguna. Fara vit fram yvir at kunna hava fjarundirvísing av neyð? Læringar, sum eru uttanlands á skeið, kunnu fylgja undirvísingini, meðan teir eru burtur. Og fólk, ið eru noydd at vera við hús, kunnu fylgja undirvísingini in absentia.

Meðan korona var, hava vit kanska verið eitt sindur snævurskygd, og ikki verið opin fyri ymiskum amboðum í fjarundirvísing. Nógv bendir á, at tað, sum er mest brúkt, eru Teams-fundir og uppgávur, sum skulu latast inn í seinasta lagi, tá ið tímin endar. Men onnur amboð eru til taks, og kunnu undir ávísingum umstøðum vera betur egnað. Moodle er sum gjørt til fjarlestur. Sum nú er, kunnu fólk, ið ætla at taka einstaka lærugrein á miðnámi, vera antin staklesandi við mótiskyldu ella sjálvlesandi. Her hevði fjarlestur verið ein gyltur millumvegur. Spell, at ein korona-kreppa skal til, áðrenn at vit síggja tað.

Neyðin kann hava lært okkum nógv. Eftir samrøðunum at døma hevur hon lært okkum at sleppa okkum av við óhepna vanahugsan, til dømis ta at næmingar ikki skulu skriva í lærugrein, sum bara hevur munnliga próvtøku. At skriva um tað, sum tú lærir, fremur læring, tí tú skalt seta orð á tað, sum tú hugsar. Og skrivligt arbeiði, sum er gjørt í skúlanum, kann latast inn til læraran, sum kann taka tað upp í næsta tíma. Hesin arbeiðsháttur er frammanundan ikki óvanligur, og hann hevur riggað væl. Tað avgerandi er, at vit í undirvísingini flyta fokus frá undirvísing til læring.

Hugskot um meting í læring

Olav Absalonsen

Hesturin, sum dugdi at rokna

Í byrjanini av 20. øld livdi ein hestur í Týsklandi, sum dugdi at rokna. Eftir 10 ára undirvísing vildi eigarin Wilhelm von Osten vera við, at hann hevði lært hestin Hans at rokna. Bæði hestur og eigari blivu kendir, og bløðini skrivaðu søgur um *Kluger Hans*. Wilhelm von Osten ferðaðist runt í landinum við Hans. Ein áskoðari kundi rópa: spyr hann, hvussu nógv $3+5$ er. Von Osten skrivaði so $3+5$ á eina talvu, og vísti hestinum, sum síðani trampaði 8 ferðir við frambeininum.

Tað, sum var enn meira undranarvert, var, at Hans eisini dugdi brøkrokning. Um von Osten skrivaði $\frac{1}{2}+\frac{1}{3}$, so trampaði Hans 5 ferðir, steðgaði so á, og trampaði so aftur 6 ferðir, sum merkti, at svarið var tað rætta $\frac{5}{6}$. Hans dugdi sostatt at leggja tveir brøkar saman, sum ikki høvdu sama nevvara. Hetta var heldur gátuført, og í 1904 varð ein nevnd sett at kanna tað, sum hendi. Sálarfrøðingurin Carl Stumpf var formaður. Eftir drúgvar og grundigar eygleiðingar kom nevndin til ta niðurstøðu, at einki snýt var í hesum: Hans dugdi veruliga at rokna.

Ein næmingur hjá Carl Stumpf, ið æt Oskar Pfungst, var ikki sannførdur um hesa niðurstøðu, og fór tí sjálvur at kanna málið. Hesaferð skrivaði Pfungst sjálvur spurningarnar á talvuna, og hann gjørði tað soleiðis, at von Osten ikki sá, hvat stóð á talvuni. Viðhvørt skrivaði Pfungst tað, sum hann varð biðin. Í øðrum førum broytti hann spurningin. Hvørja ferð Pfungst skrivaði tað, sum hann varð biðin, svaraði Hans rætt. Men tá ið hann broytti spurningin, svaraði Hans skeivt – hann svaraði spurninginum, sum von Osten helt, at hesturin hevði fingið.

Henda søgan fær ein at hugsa um, hvussu vit á miðnámi undirvísa og venja næmingar at fara til próvtøku. Venja vit teir til at bera seg at, sum vit vilja, soleiðis at teir avrika og svara rætt, tá ið teir skulu metast?

At motivera beinleiðis – ella óbeinleiðis

Motivatió er eitt nógv brúkt orð á arbeiðsplássum og skúlum. Men hvat snýr hetta seg veruliga um? Tað kann snúgvá seg um, hvat tú tímir (kós), hvussu væl tú tímir (styrki), og hvussu leingi (treysti). Ein fjórða dimensión kundi verið, hví tú tímir hetta (dygd), ið er ein týðandi táttur í uppaling, undirvísing og starvsfólkaleiðslu. Beinleiðis motivatió (innara) er ein íborin hugur at læra ella fáast við nakað, har virkseimið er endamál í sær sjálvum. Óbeinleiðis motivatió (ytra) er ein tilskundan at gera nakað, fyri at fáa okkurt annað

burturúr – til dæmis eina gularót (rós ella góðan karakter), ella fyri at sleppa undan revsing (skeld ella ringan karakter).

Tað eru tey, sum halda, at karakterir motivera. Og tey hava rætt í tí, at um tú viftar við einum lyfti um góðan karakter til tey, sum gera sær ómak, so fara næmingar uttan iva at gera sær ómak fyri at fáa hesa viðurkenning. Hetta er óbeinleiðis motivatióin, ið er sama slag av motivatióin, sum behaviouristar brúka, tá ið teir royna at manipulera rottur og kaninir at fáa eina atferð, sum teir vilja hava hesi kríatúr at hava. Tað keðiliga við hesum slagi av motivatióin, tá ið hon verður brúkt til fólk, er, at fólk fáa ta fatan, at tá ið tey lova mær hatta fyri at gera hetta, so má tað vera tí, at hetta er keðiligt.

Kanningar hava staðfest, at tá ið vit innføra óbeinleiðis motivatióin, verður beinleiðis motivatióin, sum møguliga var frammanundan, spakuliga dripin. Karakterir køva ta sunnu beinleiðis motivatióinina. Geva vit karakter fyri innlatingar, er karakterurin tað fyrsta, ið næmingurin hyggur eftir. Tað næsta, hann hyggur eftir, er, hvat aðrir næmingar hava fingið. Viðmerkingarnar hava ongan áhuga.

Karakterir føra til kapping ímillum næmingar, og ikki samstarv, sum skuldi verið ein lærdómur, tey finga við sær úr skúlanum. Karakterir geva læraranum eina makt, sum ger, at nógvir næmingar ræðast læraran. Næmingar tora ikki at finnast at læraranum, tí so koyrir hann meg niður í karakteri, sum tey siga. Jagstranin eftir karakterum verður eitt rottures, sum skaðar læringsumhvørvið – og er kent sum Goodhart's lóg: "Eitt og hvørt hagfrøðiligt reglusemi stendur fyri falli, tá ið trýst verður lagt á at sleppa at brúka tað sum eftirlit." Ella: "When a measure becomes a target, it ceases to be a good measure".

Búskaparfrøðingurin Charles Goodhart hevur lagt navn til hetta fyrbrigðið. Dømi um Goodhart's lóg finnast innan barnauppalng, undirvísing og arbeiðslív. Í einari fyrirøku við nógvari telefontænastu fann leiðslan upp á at løna starvsfólkinum eftir, hvussu nógvar telefonavgreiðslur tey kláraðu. Úrslitið var eisini, at telefonavgreiðslurnar øktust munandi; lønin til starvsfólk vaks, og effektiviteturin í deildini bleiv størri, soleiðis at leiðslan eisini var nøgd við átakið, sum báðir partar finga gagn av. Inntil ein dagin, tá ið ein leiðari av tilvild hoyrði eitt starvsfólk tosa í telefon við ein kunda. Viðkomandi svaraði stutt og ikki sørt avvísandi fyri at fáa samtalu lidna, soleiðis at hann skjótt slapp í gongd við ta næstu samtalu.

Karaktergeving í skúlum er annað dømi um Goodhart's lóg. Næmingurin fær at vita, at hann má royna at fáa góðar karakterir. Vit royna at lokka næmingin við onkrum fyri at fáa hann at læra. Tá ið góðir karakterir blíva endamálið – og ikki læringin – broytir næmingurin atferð fyri at fáa góðar karakterir við so lítlum innsatsi sum møguligt. Og læringin verður ikki aðalmálið.

Eitt slag av óbeinleiðis motivatióin, sum er verri enn karakterir, er, tá ið vit skipa fyri kappingum í undirvísingini. Nú ræður um at vinna, og tað er bara ein, sum kann vinna. Øll hini eru taparar. Hinir næmingarnir ella bólkarnir verða kappingarneytar ella figgindar. Nú ræður um ikki at samstarva ella deila vitan, tí tað kann gera, at tú tapir. Hetta hevur eisini ta ávirkan á tey, sum ikki halda seg hava nakran móguleika at vinna, at innsatsurin verður lítil, tí tað loysir seg ikki.

Hvat kapping kann gera við næmingar, sæst aftur í lærugreinini innovatióin á miðnámi, har næmingarnir vanligar arbeiða í bólkum, sum eru fyrítøkur, ið kappast. Lærarar og leiðslur undrast á, at næmingar, ið hava havt C-stig í lærugreinini, ikki velja at fara víðari á B-stig. Men er tað so lógið? Flestu næmingar hava upplivað lærugreinina sum eina fiasko, tí teir taptu kappingina, har bara ein bólkur av 20 kundi vinna og sleppa víðari út í heim at kappast við næmingar úr øðrum londum.

Óbeinleiðis motivatióin er heldur manipulatióin enn tann motivatióin, ið fær drívmeigi innaneftir. Hvat gera vit so við næmingar, sum ikki eru áhugaðir í lærugreinini, og sum ikki tíma at arbeiða? Sambært John Hittler eru hyggjuráðini, at næmingarnir skulu heldur venja seg til at hava góðar vanar. Vit eru øll vanamenniskju – meiri og minni, og tað tekur umleið 6 vikur at venja seg til ein vana. Tað heldur betur í longdini enn óbeinleiðis motivatióin, sum onkur hevur samanborið við at geva kunstigan andadrátt.

Meting lagað til endamálið

Sambært Sally Brown eigur meting at verða lagað til endamálið við metingini. Vit skulu ikki bara hava í huga, hvat vit meta, og hvussu vit meta, men eisini hví – kunna grundgeva fyri tí. Vit kunnu hava ymiskar orsaker til at meta: at motivera næmingin, eggja honum til, vegleiða, stuðla, hjálpa ella taka støðu til, hvussu nógv og væl næmingurin hevur lært av tí, sum hann skuldi. Ymiskar orsaker til at meta gera, at tey amboð, vit brúka í metingini, eisini verða ymisk, alt eftir hví vit meta. Millum hesi amboð eru eisini metingarhættir, ið verða lítið brúktir í verki.

Tá ið formaðurin í Lærarafelagnum spyr, hví vit hava landsroyndir í fólkaskúlanum, er hetta ein viðkomandi spurningur. Hví skulu vit hava landsroyndir, sum kosta nógvir pengar, sum ikki eru til nakra nyttu, og sum ikki verða brúktar til nakað?

Vit mugu eisini hugsa um, hvør skal átaka sær at meta. Um vit meina, at tað hevur týdning at duga at meta um egnan førleika, er tíðin komin at læra næmingar eginmeting. Starr Sackstein mælir til at læra næmingar at reflektera um faklig krøv fyri at læra eginmeting. Fyri at næmingar kunnu læra at meta um egnar førleikar, mugu teir skilja krøvini, teir verða dømdir eftir. Málið, sum verður nýtt í námsætlanum, er nógv trupult hjá lærarum at skilja, og upp aftur verri hjá næmingum. Tí mugu vit greiða teimum frá hesum, so teir

skilja krøvini. Best er at hava opinleika um hetta, tá ið skúlaárið byrjar, og seta læringina í samband við krøvini. At biðja næmingar skriva um læringina er ikki bara eitt amboð hjá næminginum at reflektera, men er eisini dokumentatióin fyri, hvat hann hevur lært eitt tíðarskeið.

Ein máti, sum Starr Sackstein nevni, er at býta næmingarnar í bólkar, har teir skulu orða krøvini til viðkomandi evni við egnum orðum. Næmingarnir hava brúk fyri at kenna krøvini, ið verða sett til uppgávur og innlatingar. Tá ið tíðin kemur til at meta um egna læring, vita næmingarnir, um teir lúka krøvini, sum vórðu sett í viðkomandi evni.

Tá ið lærarin gevur afturmelding, skal hann halda seg til krøvini, ið eru sett til uppgávuna, og hann má hava tol við næmingum, sum ikki skilja krøvini beinanveg. Um næmingar ikki skilja krøvni, eru teir ikki til reiðar at grundgeva fyri, hvar teir eru í tilgongdini. Størri vitan næmingarnir hava um krøvini, betur eru teir fyri at tosa um, hvussu væl teir megna hesi krøv.

At læra at meta um egnan førleika og dugnaskap er lærdómur í sær sjálvum. Sum framhald av hesum stingur spurningurin seg upp, hvørt næmingar kunnu geva sær sjálvum karakter, tá ið teir skulu hava støðumet ella ársmet. At hesin spurningur verður tikin upp, fellur summum fyri bróstið, og tað hevur góðar orsakir: Dunning-Kruger-effektin sigur, at tá ið ein hevur eitt lítið sindur av vitan/førleika innan eitt øki, hevur ein lyndi til at yvirmeta seg sjálvan. Tá ið ein fær meiri vitan innan økið, gerst ein meira tilvitaður um, hvussu nógv ein ikki veit, og tí gerst ein meira eyðmjúkur. Hetta sálarfrøðiliga fyrbrigdið er viðkomandi á miðnámi, har ið næmingar ofta eru á byrjanarstigi og tískil ikki eru førir fyri at meta um egnan førleika.

Men tá ið eitt støðumet ella ársmet verður roknað sum eitt miðal av royndum, verkætlanum, heimaarbeiði og luttøku í tímunum, hevur lærarin ikki fullfíggaða mynd av, hvat næmingurin hevur lært. Tað, sum lærarin hevur sæð næmingin gera, er ikki ein fullfíggað mynd. Ofta halda lærarar seg vita, hvat næmingar vita og duga, men fara skeivir í hesi døming. Um vit ikki involvera næmingarnar í evalueringina, missa vit ein týðandi faktor at svara hesum spurningi.

Ofta hava fordómar, ið lærarar hava, ein týðandi leiklut, tá ið næmingar verða dømdir. Hetta er ikki nøkur ákæra – tað er menniskjaligt, men órættvíst. Tí er eitt sjónarmið, at um vit ikki taka næmingin við í karaktergeving, nokta vit honum rættin at vísa, hvat hann ella hon veruliga veit og dugir. At læra næmingar eginmeting tekur tíð, men tað merkir ikki, at man ikki skal byrja. Starr Sackstein gevur hesi ráð at byrja við:

- Gev ekki næmingum karakter uttan at teir sleppa at siga sína hugsan. Tað, sum sæst á einum pappíri, er ikki tað sama sum tað, ið er inni í høvðinum á næminginum. Tað er lættari hjá lærara at meta einsamallur, men tað er ikki rímiligt.
- Stuðla næmingum at menna egin amboð til eginmeting. Ein máti er at gera trúggjar teigar á einum pappíri. Í miðjuni skrivar tú eginleikar og evni, og hinir teigarnir eru tómir báðum megin við. Til høgru skriva næmingarnir, hvat teir ikki megna í viðkomandi evni, og til vinstru skriva teir, hvat teir megna í evninum.

Eisini skulu vit taka støðu til, nær best er at meta. Sally Brown spyr, um vit skulu geva næmingunum valmøguleikan, nær teir eru klárir at verða mettir. Nær vit meta, er eisini treytað av endamálinum. Um næmingar skulu læra av mistøkum, sum teir gera tíðliga í gongdini, skal metingin við formativum endamáli byrja tíðliga.

Spurningarnir um, hvussu vit meta, og hvat vit meta, hanga saman. Vit eiga ikki bara at meta, hvussu væl næmingar duga at endurgeva úr bók, men eisini, hvussu teir duga at brúka tað, sum teir hava lært. Tað ber í sær, at vit skulu ikki bara meta um dugnaskap út frá skrivligum uppgávum. Heldur enn bara at meta um, hvussu væl næmingurin dugir at skriva um praksis, skuldu vit eisini lagt okkum eftir at meta um, hvussu væl næmingurin megnar at brúka lærdómin í verki. Um metingin skal hava validitet, er eisini neyðugt at hava í huga, hvat ætlanin er, at næmingurin skal læra.

Meting eftir treytum ella eftir normum

Tað er munur á at meta eftir treytum og at meta eftir normum.¹ Meting eftir ásettum treytum verður brúkt, tá ið fólk taka koyrikort. Her tekur metarin støðu til, um tann lærandi dugir nóg væl at koyra bil, at tað er ráðiligt at sleppa viðkomandi einsamøllum út í ferðsluna. Vit kenna tað eisini frá navigatiónsskúlum, har tað er eina røð av dumpifakum: tú kanst ikki føra skip, um tú ikki dugir øll fakini. Næmingurin skal lúka eitt minsta krav av førleika í øllum fakum. Annars fær hann ikki prógv. At rokna miðaltøl her gevir ikki nógva meining: at hava nógvar góðar karakterir vigar ikki upp ímóti, at tú dumpar í einum faki.

Á miðnámi meta vit ikki eftir treytum, men eftir normi, sjálvt um námsætlanirnar leggja upp til førleikakrøv. Í 13-stiganum var høvuðsreglan, at fyri at fáa 6 skuldi minst helvtin av avrikinum vera rætt ella í lagi; so har var eisini lagt upp til at meta eftir treytum. Men eftir 7-trinstiganum er meira greitt, at í nógvum útbúgvingum verður mett eftir normum. Tað

¹ Á eingilskum: criterion-referenced og norm-referenced assessment.

sæst aftur á miðnámi, har kravið fyrri at fáa 02, sum skal svara til 6 eftir 13-stiganum, er sveiggjandi, og ofta nógv minni enn kravið var fyrri at fáa 6 eftir 13-stiganum.

Tá ið støðumet skal gevast mitt í árinum, skal lærarin geva støðumet eftir, hvat hann væntar, at næmingurin skuldi dugað tann dagin, støðumetið verður givið, samanborið við, hvat hann metir næmingin duga henda dagin. Her eru fleiri óvissur inni í myndini, tí tað er ymiskt, hvat tveir lærarar vænta miðskeiðis í einari undirvísingargongd.

At undirvísa til próvtøkuna

Ein kritikkur av undirvísing sum heild er, at vit læra næmingarnar mannagondir heldur enn skipanir: vit læra tey, hvussu tey skulu gera, heldur enn at skilja skipanir. Um vit bara læra næmingar hvussu – og ikki hví – kunnu avleiðingarnar verða álvarsligar. Í einari kanning royndu granskarar at finna út av, hvussu næmingar í sætta flokki hugsaðu, tá ið teir roknaðu. Ein uppgáva var:

$$\text{Vís, at } 315 + 250 = 565$$

Ein næmingur svaraði, at tá ið $565 - 250 = 315$, so var úrslitið rætt. Granskararnir kundu seta næmingunum spurningar aftaná. Og ein spurdi henda næmingin, um hann eisini kundi havt drigið 315 frá 565. Nei, segði næmingurin; hann hevði lært, at hann skuldi draga tað seinna talið frá í slíkum førum, og ikki tað fyrri. Næmingurin hevði svarað rætt, tí hann hevði lært ein máta, men hann hevði ikki skilt skipanina, sum liggur í setninginum: *addendernes orden er ligegyldig*.

At undirvísa til próvtøkuna kann minna um at læra mannagongdir heldur enn at skilja skipanir. Í ringasta føri er talan um venjing, soleiðis sum Wilhelm von Osten lærði Hans at rokna. Próvtøkur eru fongdar við øllum teimum brekum, sum Goodhart's lóg vísir á. Og bæði lærarar og næmingar spæla við, sum um hesi brek eru í lagi. Á miðnámi eiga vit heldur at miða longri. Drívmeigin í læringini má ikki vera at stremba eftir heiðurslønnum – ella 12-tølum. Vit eiga at læra næmingar eginmeting, soleiðis at teir gerast førir fyrri at taka ábyrgd av egnari læring, ið er ein fortreyt fyrri lívlangari læring.

Keldur

Alfie Kohn. *Punished by Rewards: the trouble with gold stars, incentive plans, A's, praise, and other bribes*, twenty-fifth anniversary edition, Mariner Books, Boston 2018.

David J. Epstein. *Range: why generalists triumph in a specialized world*. Riverhead Books, New York 2019.

John Hittler. *The Motivation Trap: Leadership Strategies to Achieve Sustained Success*. Greenleaf Book Group Press, Austin 2018.

Jonathan Aldred. *The Skeptical Economist: Revealing the Ethics Inside Economics*. Earthscan, London 2009.

Keith Devlin. *The Maths Gene: Why everyone has it, but most people don't use it*. Orion Books, London 2001.

Starr Sackstein. *Teaching Students to Self-Assess: How do I help students reflect and grow as learners?* ASCD, Alexandria VA 2015.

Málteigurin í KVF sum undirvísingartilfar

Tórður Johannesarson

Útvarp riggar væl í undirvísing, tí at tað hevur nakað við ímyndan at gera. Onkur hevur ført fram, at útvarp er í veruleikanum besta sjónvarp. Mál og málsurningar fylla nógv í medviti føroyinga. Næmingum dámar væl at kjakast um mál og másligar spurningar. Sendingin Málteigurin hevði riggað væl í undirvísingini, tí at sendingin er pedagogisk og fer víða másliga. Á heimasíðuni hjá Kringvarpinum liggja einar 30 sendingar, sum allar kunnu brúkast í undirvísing.

Søgan um Málteigin

Tað vóru fólk úr sendingini, Góðan morgun Føroyar, sum tóku stig til Máltáttin. Manningin í Góðan morgun Føroyar visti frá farnari tíð, at føroyska málið hevur áhuga millum fólk, og at øll hava sína meining um málið. Kári Olsen tók sær av táttinum fyrstu tíðina; hetta var í september 2008. Tá var tað serliga Jógvan í Lon Jacobsen frá Føroya-málsdeildini, sum var í útvarpsstovuni. Innihaldið var mest at svara innkomnum spurningum. Fleiri frá Føroyamálsdeildini komu við - summi oftari enn onnur. Seinni kom Sonne Smith eisini uppí.

Navnið Málteigurin fóru tey at brúka, tá ið Solby Christiansdóttir kom við í morgun-sendingina í 2018 og fór at gera tann partin av sendingini fast aðruhvørja viku. Meðan vetrarskráin 2019/20 varð fyrireikað, bleiv gjørt av, at Málteigurin skuldi verða ein sending fyri seg, sum tó skuldi liggja somu tíð – hósmorgnar millum kl. 9.05 og kl. 9.50 og so endursendast leygardagar seinnapart. Bæði leiðslan í KVF, Elin Henriksen og Solby Christiansdóttir hildu, at her var ovmikið av tilfari til at kunna hava eina málsending hvørja viku heldur enn ein máltátt aðruhvørja viku. Og soleiðis bleiv tað eisini. Málteigurin er enn á skránni hvønn hósmorgun – meðan korona-støðan var, endursendu tey gamlar Málteigar – og KVF hevur havt Málteigar allar hósmorgnar í vetrarskránni í 2019/2020.

Fyrireikingin til sendingarnar

Tað er ójavnt, hvussu langa tíð tað tekur at fyrireika ein Málteig, tí at Elin og Solby samskipta nógv, men tað er ikki av leið, at ein til hálvur annar arbeiðsdagur fer til Málteigin, alt eftir hvussu tað gongur at velja evnini. Summi evni eru torskild, onnur eru kanska eitt sindur tung ella turrslig, og tað ræður um at laga tey til útvarp. Og tað kann taka tíð. Men saman finna Elin og Solby ein leist, sum teimum dámar. Tað er sera ymiskt, hvussu nógv

spurningar tær fáa til hvørja sending. Aftur her veldst um evni, tí summi evni vekja ella kveikja lurtaran, sum brennur í telefonina ella telduna at senda viðmerkingar og spurningar, meðan onnur evni ikki fáa lurtaran líka væl við. Men tær fáa nógvar spurningar gjøgnum sms-skipanina til hvørja einastu sending, einar 30-40, tá tað eru fæst, og upp í 70-80, tá tað eru flest. Og tað hevur við sær, at tær ofta verri enn so náa allar spurningarnar ella viðmerkingarnar í einari sending.

Fyrst og fremst fáast tær við at lurta eftir føroyingum og málburðinum. Og við at lesa greinar, tekstir og ymiskt, sum fólk skriva – eisini á sosialu miðlunum. Tær hava lætta atgongd til málburðin hjá fólki í dag á sosialu miðlunum, at tað ger tað lætt at finna dømi um málburð at viðgera í Málteiginum. Føroysku fjølmiðlarnir eru eisini uppløgd mið at finna evni. Lurtarar senda næstan hvønn dag spurningar og uppskot um evni í teldubrævi, sum teir brúka nógv. Spurningar, sum tær ikki náa í eini sending, verða við eina aðru ferð.

Afturmeldingar

Tað hevur stóran týdning, at ein málsending er á skránni hjá Kringvarpinum hvørja viku. Tað nýtist ikki at vera Málteigurin endiliga, men tað hevur týdning, at Kringvarp Føroya er við til at menna, varðveita, undirvísa og upplýsa um móðurmálið. Sendingin tykist vera væl umtókt, og tað, at lurtaraskarin er breiður, merkir, at hon røkkur út til mong fólk. Og tað týdningarmesta er eisini, at lurtarin er við í sendingini.

Afturmeldingarnar eru sera nógvar. Eitt eru allar viðmerkingarnar og spurningarnir, sum koma inn til sendingina, meðan tey senda, ella til næstu sending. Men mong skriva ella ringja fyri at siga, hvussu glað tey eru fyri sendingina. Eisini uppliva Solby og Elin, at fólk steðga teimum fyri at práta um sendingina og evni, sum eru áhugaverd. Tað eru næstan bara positivar afturmeldingar, onkuntíð fáa tær atfinningar eisini, og tað er eisini gott. Tað kemur eisini javnan fyri, at lurtarar siga seg fáa meira burtur úr Málteiginum, enn tey finga í skúlanum.

Innihaldið

Sendingin er einar 50 minuttir. Styrkin í sendingini er, hvussu væl Solby og Elin rigga saman. Onkursvegna supplerar tær hvørja aðra væl. Solby kannar í stuttum um, hvat ið verður á skránni. Síðan er prát, har Solby spyr, og Elin svarar. Inn ímillum kemur eitt lag, meðan tær fyrireika nøkur svar, sum koma inn. Hetta ger sendingina lætta og hugnaliga. Tú merkir á teimum, at lurtarin er í miðdeplinum. Í sendingini verður farið sera víða málsliga, t.d. verður komið inn á málrøkt, um nær sagnorð enda við -ir ella -ur, reglur at seta -ð, um fyrisetingar, um føllini – ja, um málreglur sum heild. Eisini verður komið inn á upprunan til okkurt orð. Málføri og dialektir verða ofta tikin upp, tú merkir á Elini, at hon hevur virðing fyri, hvussu fólk tosa ymsastaðni í Føroyum.

Hvussu kunnu vit brúka sendingarnar?

Tað eru nógvir móguleikar at brúka sendingarnar, her eru nøkur dømi:

- Lærarin hevur móguleika at spæla sendingina í fullari longd uttan steðg, hetta kann móguliga tykjast eitt sindur langdrigið, men tað bilar ikki, tí at sendingin hevur ikki so høga ferð.
- Hann kann taka upp okkurt úr sendingini, sum hann heldur er viðkomandi, tá ið næmingar t.d. fáa uppgávur ella stíl aftur. Har kann hann taka kjak upp við næmingarnar.
- Tað ber til, at lærarin skrivur á talvuna so hvørt og útdjúpar og kemur við øðrum viðkomandi dómum, meðan sendingin verður spæld.
- Lærarin kann velja eitt tema burtur úr sendingunum, eitt nú føllini, fyrisetingar, málføri, um bendingar, har broytingar eru við at hómast.
- Í fleiri av sendingunum eru dømi, har Elin tekur frágreiðingar upp um uppruna til orð. Næmingum dámar sera væl at fáa slíkar frágreiðingar.
- Ein móguleiki er, at lærarin ger PowerPoint úr onkrari sending, so næmingarnir eisini síggja bendingar og annað á skrift, tá verður tað kanska meira ítøkilig hjá teimum.
- Málsliga eru Føroyar sera spennandi, tá ið ræður um málføri, í fleiri sendingum verður komið inn á málføri. Lærarin kundi í tí sambandi tikið sokallaðu málmørkini (isoglossir), har mørkini fyri ymisku málførini eru. Hann kundi eisini biðið næmingar sjálvar tekna málmørkini á eitt kort. Lærarin kundi tikið ein føroyskan tátt og biðið næmingar funnið, hvaðani í landinum tátturin kundi verið. Tí stuttleika kundi tað verið kryddað við skemtiligum innslagi hjá Hera Simonsen um málføri. Hetta liggur á YouTube.
- Lærarin kann gera uppgávur í sambandi við sendingarnar. Hann hevur móguleika at kanna, um næmingarnir hava fingið nakað við úr sendingini.
- Man kann brúka Quiz ella Kahoot út frá sendingunum.

Sendingin hevur nógvar lurtarar, og lurtaraskarin er breiður. Tað merkir, at miðlingin virkar. Elin Henriksen hevur góð pedagogisk evni at greiða frá, og er greið, tá ið hon svarar. Hon undirvísir føroyingum í føroyskum 50 minuttir um vikuna í beinleiðis útvarpi, og føroyingar tíma at vera við. Eisini hevur tað stóran týdning, at Elin Henriksen er fólkslig og dugir væl at orða seg. Hon er væl lýdd millum lurtararnar, sum hava virðing fyri henni og tí, sum hon sigur. Júst tað námsfrøðiliga og miðlingin ger, at sendingin er væl eignað til undirvísing bæði í fólkskúla og á miðnámi. Við málsliga innlitinum hjá Solby og áhuga fyri máli er sendingin ein upplagdur móguleiki at brúka í føroyskum.

Keldur

Solby Christiansdóttir

Kári Olsen

SVIK – eitt ummæli

Marna Jacobsen

Í nóvember 2019 gav forlagið Sprotin út bókina *Svik* eftir Jan Lamhauge.

Bókin er ein sokallað dokumentarskaldsøga, sum lýsir hendingarnar frá tí, at Jørn Astrup Hansen fór úr nevndini fyri Eik Banka, tí hann ikki kundi skriva undir roknskapin fyri 2015, og til Betri Banki varð meldaður í 2017 fyri at hava forbrotið seg ímóti skattalógini.

Tú fært varhugan av, at kuldi og kanska kynisma eyðkenna frásøguna, longu tá ið tú sært permuna, har tú sært í bakið á Jan Lamhauge. Tí hann er tað - kann ikki vera nakar annar. Vit, sum hava sæð sendingarnar í KVF hjá Jan Lamhauge, kenna hann aftur av aksla-taskuni og eisini av gongulagnum, tí sjálvst um Jan sjálvandi ikki gongur á permuni, so veitst tú, hvussu hann fer at ganga, um hann nú flutti seg.

Jan vendir okkum bakið, og hetta er væl í samsvar við heitið á bókini *Svik*, sum jú bæði er eitt alment svik, men sanniliga eisini kenst sum eitt persónligt svik fyri høvundin.

Lesarin fær varhugan av, at hetta verður ein óhugnalig søga bara við at hyggja at litunum, sum forlagið hevur valt, stálblátt og myrkablátt, sum gevur tær eina kenslu av at vera inni í einum norðurlenskskum noire drama.

Jan Lamhauge, sum er stjórn málafrøðingur av yrki, men sum hevur arbeitt sum journalistur á KVF, byrjar frásøguna við at siga:

"Bæði í filmi og í bók er byrjanin altavgerandi. men eg eri nokk við at fremja skaldsligt sjálmorð, tí eg vil byrja hesa bókina við at greiða frá fyra grundleggjandi hugtøkum innan roknskap, sum, eg haldi, kunnu gagna lesaranum at kenna, áðrenn tann veruliga søgan byrjar."

Jan Lamhauge leggur út við, at hetta er eitt skaldsligt verk. Tað svarar væl til ta kensluna, tú fært av at lesa hesa bókina, at hon er ikki bara turr dokumentarisma, men ein persónlig søga um eitt mál, sum er grundað á almenn skjøl, sum nógv orðaskifti hevur verið um.

Samstundis sum høvundurin alla tíðina leggur skjal eftir skjal fram um málið, so fær hann eitt serligt huglag fram í frásøguni, sum eisini er í samsvari við til dømis myndirnar í bókini, sum fyrst eru av glaðum monnum við breiðum smílum, til miðjuna á bókini, har myndirnar eru av sera álvarsomum fólki, fyri til seinast at enda við myndum av vónbrotnum monnum, sum sita á gólvinum og tykjast vita hvørki út ella inn, og av kvinnuni, sum pakkar sítt habengut saman, tí hon er søgd út starvi.

Um tú sum lesari góðtekur ella ikki góðtekur, at hugtøk sum dagsvirði, bókað virði, rakstrartap og goodwill kunnu skiljast soleiðis, sum Jan Lamhauge brúkar tey í gjøgnumgongdini av skattamálinum hjá Eik Banka, so er tó greitt, at hann dugir sera væl at fáa lesaran at verða hangandi við at skilmarka hesi hugtøkini frá byrjan og samstundis siga við lesaran, at hetta ikki er trupult at skilja. Tú fært sum lesari, við ikki so stórari vitan um búskap, dirvi til at fara í holt við at lesa.

Mín ætlan við ummælinum av hesari bókini er ikki at taka dagar ímillum, hvør sigur sannleikan, ella hvør skákar sær undan, men heldur at royna at viðgera bókina sum bókmentligt verk.

Vit hava ikki nógv fordømi um dokumentarismu í føroyskum bókmentum. Tann fyrsta, sum kemur mær til hugs, er *Skjót journalistin* eftir Øssur Winthereig og Grækaris Magnussen, sum kom út í 2003 og var um eitt annað svik, sum teir mettu, at Annfinn Kallsberg hevði framt, og at tá ið tú sum journalistur komst fram við slíkum málum og viðgjørði tey við kritiskum eygum, so vart tú hartaður fyri tað - hence heitið *Skjót journalistin*, sum helst sipar til enska hugtakið *Don't kill the messenger*.

Júst henda dokumentarsøgan verður fleiri ferðir havd á lofti í bókini *Svik*, og tað verður hon, tí at nú eru journalistarnir Øssur Winthereig og Jan Lamhauge ikki á einum máli um, hvørt hetta er rætti máti, sum Jan Lamhauge brúkar í sínum journalistiska arbeiði. Tað vil siga, at tað nokkso greitt kemur fram, at nú eru tað ikki bara politikarar ella almenningurin, sum hava at journalistunum fyri einsíðugan tíðindaflutning og miðling, men ósemja er ímillum journalistarnar sjálvar í kringvarpinum. Ákærrur um manipulasjon flúgva í luftini.

Jan Lamhauge leggur ikki lok á, hvønn tað er, hann tosar um, hann harmast um, at hann er noyddur at nevna øll við navni, bæði tey, sum høvundurin heldur við, og tey, sum hann ikki heldur við. Hetta, at halda við, er nokk so eyðkent fyri gjøgnumgongdina, sum er merkt av, at hann sveiggjar við rættvísissvørði av berum harmi um støðuna. Tað er ikki endiliga eitt lýti við bókini, tí tað er frískligt at sleppa at uppliva ein høvund, sum er so engasjeraður í einum máli.

Bókin megnar á greiðan hátt at fáa fram trupulleikan í demokratinum, um politisku skipanina, fíggjarheimin og miðlaheimin, triggjar súlur, sum eru grundarsteinar undir einum demokratiskum samfelag. Svikið fer fram í fíggjarheiminum, ímeðan atgerðarloysi er í politisku skipanini, ja, kanska eisini alt ov lítið fakligt innlit, og kríggj er í miðlaheiminum, bæði vegna ósemju um, hvussu tú umsitir fakið, men eisini tí at tey, sum stýra miðlaheiminum, ikki eru uppgávu sína at sær komin, sambært Jan Lamhauge.

Bókin lýsir eisini sera væl, hví eitt slíkt svik, sum Jan Lamhauge skrivar um, kann kennast sum eitt persónligt svik. Tú hittir stjórnarnar og politikarnar andlit til andlits:

"Eg skal siga við Súna, at tú hevur ringt," er svarið, sum Jan Lamhauge fær, sum vísir nokkso greitt, hvussu lítið okkara samfelag er. Ein ævigur kaffidussur millum tey, sum taka avgerðirnar, og tey, sum royna at seta hesar avgerðirnar undir lupp og kanska ikki góðtaka alt, sum verður ført fram.

Harafrat fært tú fatan av, hvussu hetta arbeiðið kann avmakta teg, av tí at arbeiðsplássíð, tú starvast í, er merkt av konfliktum, sum hevur ta avleiðing við sær, at onkur hevur tað øgiliga ringt, og onkur fer niður við strongd. Nú hava tit ikki longur ein felags fígginda uttan fyri stovnin, men í staðin er fíggindin komin inn um títt mark, har tú hevur tín gerandisdag.

Á baksíðuni á bókini stendur ein rættiligur teasari:

"Hetta er søgan um, hvussu tað eydnaðist Føroya ríkasta samtaki at fáa ein ólógligan skattafrádrátt á 90 milliónir krónur úr landskassanum, hvussu føroyskir myndugleikar royndu at verja bankan, og hvørjar avleiðingar hetta fekk fyri KVF."

Spurningurin er so, um tú sum lesari góðtekur frágreiðingina og premissini hjá rithøvundinum, men sum bókmentaverk er hetta ein framúr væl skrivaður gysari, har rithøvundurin við innliving, skjølum og djúpt borandi journalistiskum arbeiði ger alt, sum stendur í hansara valdi, at avdúka rotinskap í okkara lítla demokratiska samfelag.

Kyn bjóðar seksualundirvísing á miðnámi

Marin í Dali, Bjørt Lind og Turið Hermannsdóttir, Kyn

Vika Sex er eitt samstarv millum Amnesty Føroyar, Fólkaheilsuráðið, Almanamálaráðið, Tjaldurs Apotek, Føroya Politi og Gigni. Tað nýggja felagið, Kyn, stendur fyri undirvísingini.

Í viku seks í 2020 varð fyrri ferð nakrantíð skipað fyri seksualundirvísing á føroyskum miðnámi. Í øðrum londum er hetta ein sjálfvylgja, men ongantíð fyrr hevur seksualundirvísing verið eitt tilboð til føroyskan ungdom eftir fólkaskúlan.

Ein kann spyrja, um tað er tørvur á seksualundirvísing á miðnámi, og um áhugi er fyri hesari undirvísing. Vit vita, at meiri enn helvtin av øllum føroyskum miðnámskúlanæmingum halda, at tað er tørvur á seksualundirvísing á miðnámi. Vit vita, at ein stórir partur av føroyskum miðnámskúlanæmingum halda seg mangla vitan innan fleiri seksuel evni, so sum kynssjúkur, fyrirbygging, mørk, rættindi, kropp og kenslur.

Vit hava ikki tøl fyri Føroyar, men vit vita, at ung í Danmark verða seksuelt virkin í miðal sum 16 ára gomul, og vit ímynda okkum, at aldurin er tann sami í Føroyum. Vit vita harumframt, at ongantíð hava so nógv ung havt klamydia í Føroyum, og tað bendir á, at vitan manglar um trygt samlív.

Og so síggja vit eisini eitt rák, har sosialir miðlar hava umfatandi ávirkan á ung. Tað hevur ongantíð verið so lætt hjá ungum at leita sær vitan innan seksuel evni, men eingin hevur fyrireikað tey ungu til tann talgilda heimin, so tey eru skúlað til at taka støðu til og brúka hesa hóp vitan skilagott. Í hesum veruleika er tað gagnligt, at tey ungu fáa seksualundirvísing, áðrenn spurningarnir og evnini eru viðkomandi fyri tey.

Kyn, sum er eitt politiskt og átrúnaðarligt óheft felag, skipar fyri viðkomandi seksualundirvísing, ið er lögð til rættis eftir aldursbólkom á miðnámi. Endamálið er at upplýsa næmingarnar og við samrøðu, smærri uppgávum og spølum at fáa næmingarnar at hugsa og taka støðu til evni, sunnur seksualitetur fevnir um. Í seksualundirvísingini leggja vit fyrst og fremst dent á evni sum kropsbygnað, kynssjúkur, fyrirbygging, seksualitet, kynsfatan, kenslur, seksuel rættindi og mørk.

Undirvísararnir í Kyn eru útvaldir eftir innsenda umsókn og samrøðu. Vit meta, at áhugin innan hetta evnið, hugurin at arbeiða við ungum og aldurin hevur nógv at siga, og at evnini at leggja fram fyri øðrum og samskifta við ung, eru góð.

Undirvísararnir verða útlærdir seksualundirvísarar gjøgnum tvey vikuskifti, har teir læra undirvísingartilfarið at kenna, og royna tað sjálvir. Eisini fáa teir tilfar at lesa og arbeiða við fyri at tryggja eina grundvitan innan evnini, undirvíst verður í. Harumframt verður royndarundirvíst, áðrenn farið verður út á skúlarnar.

Okkara ætlan er millum annað, at undirvísingin ikki verður fyrilestur, men at næmingarnir eru virknir, og at teir í minni og størri bólkum tosa og taka støðu til tey evnini, ið verða viðgjörd. Undirvísingin er fjølbroytt og hugtakandi við filmum, spølum og øðrum.

Vit leggja dent á, at næmingarnir kenna seg tryggar og ikki hava kenslu av at verða trústir til at tosa um persónlig viðurskifti. Vit hava tí floksundirvísing og taka støði í almennum og væl grundaðum evnum í staðin fyri upplivingum hjá tí einstaka.

Málið hjá Kyn við Viku Sex var, at allir fyrsta árs næmingar á miðnámi skuldu fáa 90 minuttir seksualundirvísing. Vit vóru sjev undirvísarar, sum í eina heila viku ferðaðust til allar miðnámsskúlarnar og undirvístu. Hetta var krevjandi, men tá viljin og áhugin er til staðar, er tað ikki møðimikið.

Vika Sex í 2020 eydnaðist væl. Undirvísararnir høvdu góðar upplivingar á skúlunum, og kendu seg væl og tryggar í leiklutinum sum undirvísarar. Eftir hvørja undirvísing høvdu vit eina talgilda eftirmeting, og vit vóru ovfarin av jaligu svarunum frá næmingunum, sum nærur einans komu við rósandi orðum.

Vit í Kyn halda, at tað er týðningarmikið við føroyskum undirvísingartilfari. Tey ungu eiga at kunna savna sær viðkomandi og rætta vitan á sínum egna máli, og undirvísingin eigur at taka støði í evnum, sum eru viðkomandi fyri júst føroyskan ungdóm. Tískil ynskja vit at framleiða fjølbroytt føroyskt undirvísingartilfar, eitt nú stuttfilmur.

Vit eru sannførd um, at hesin undirvísingarformur av seksualundirvísing í Viku Sex eigur at halda á fram. Heystið 2020 ætla vit aftur at fara undir at útbúgva seksualundirvísarar, so at vit kunnu vera fleiri um arbeiðið í Viku Sex 2021, so at vit eisini kunnu bjóða næmingum á øðrum og triðja ári víðkaða seksualundirvísing

Ein víðkað seksualundirvísing kundi savnað seg um ávís evni, og viðgjørt ymisk evni meira gjølla, so sum mørk og talgilt samskifti. Men hetta krevur vilja og játtan frá skúlunum, ið skulu lata tímar til seksualundirvísing.

Vit síggja fram til gott samstarv við skúlarnar til komandi Viku Sex ráðlegging og vóna eisini, at lærarar og næmingar á miðnámi fara at taka eins væl ímóti Kyni, sum teir gjørdi í Viku Sex 2020. Tað fer at menna prátið og týðningin av seksualundirvísing fyri ung í Føroyum.

Ganga í sama flokki í fyra londum

Dorit Hansen

Í 2019 byrjaðu tveir føroyskir næmingar í norðuratlantiskum studentaflokki. Talan er um nýggja verkætlan, sum Miðnám á Kambsdali tekur lut í.

Í 2019 og 2020 hava næmingar kunnað søkt um upptøku á norðuratlantiskari miðnámsbreyt, har tey í trý ár ganga í fyra skúlum í fyra londum. Royndarverkætlanin er í fimm ár, so tað fer eisini at bera til hjá ungum føroyingum at søkja um upptøku í 2021. Fyrsta árið ganga næmingarnir á Gribskov Gymnasium í Danmark, annað árið taka tey eitt hált ár á Miðnámi á Kambsdali og eitt hált ár á Verzlunarskóla Íslands í Reykjavík. Síðsta árið ganga næmingarnir á GUX Sisimiut í Grønlandi, har próvhandanin eisini verður.

Verkætlanin verður eftirmett á hvørjum ári, og ávegis verður støða eisini tikin til, um verkætlanin skal leingjast ella tillagast. Fyrireikingarnar byrjaðu longu í 2016. Tað tekur tíð at fyrireika og fáa allar smálutir upp á pláss, til dømis fakliga samanseting, fígging, námsfrøðiligar og málsligar spurningar, bústaðarviðurskifti og annað. Í 2018 var komið so væl áleiðis, at vit kundu fara í holt við meira ítøkiliga ráðlegging, og í 2019 fingu næmingar fyrstu ferð høvi at søkja um upptøku.

Gribskov Gymnasium samskipar og hevur høvuðsábyrgd fyri, at námsætlanir verða fylgdar øll árini. Miðnámsprógvið, ið verður handað í Grønlandi, verður eisini útskrivað á danska studentaskúlanum. Samstundis lata ymisku staðsetingarnar upp fyri móguleikum at laga undirvísingina til at geva næmingunum innlit í norðuratlantiska landafrøði, lívfrøði og samfelagsviðurskifti.

Næmingar greiða frá

Umframt teir tveir føroysku næmingarnar byrjaðu fimtan grønlendingar, átta íslendingar og fimm danir í flokkinum, sum vanliga verður nevndur NGK - Nordatlantisk-Gymnasie-Klasse.

Føroysku næmingarnir eru Femja Poulsen úr Havn og Angela Djurhuus úr Kollafirði. Miðlarnir hava víst nýggju verkætlanini áhuga, og tær báðar hava verið í fleiri miðlum og greitt frá, hvussu tað er at ganga í norðuratlantiska flokkinum. Millum annað skrivaðu tær sjálvar eina grein í Dimmalætting undir heitinum “Ein skúladagur í NGK”, har tær høvdu samrøður við floksfelagaðar úr Íslandi og Grønlandi.

Í greinini “Ein skúladagur í NGK” skriva Femja og Angela:

“ ... 16 ára gamlar eru vit fluttar heimanífrá, búa fyrir okkum sjálfar og gjalda leigu eins og fleiri vaxin. Men vit eru ekki bara fluttar til eitt annað heim, vit eru faktískt fluttar til trý ymisk lond.

Okkara skúladagur líkist vanliga skúladegnum hjá øðrum her í skúlanum. Vit hava fríkorter og matarsteðg saman við hinum, og vit fáa frí saman við hinum.

Inni í skúlastovuni hjá okkum er tó ikki sum hjá øllum øðrum. Her verður nógv prátað um mentan og mál. Her verður tilfarið tillagað, soleiðis at allir næmingarnir fáa okkurt burturúr, og lærarar taka fyrilit fyri okkara ymiskleika, soleiðis at øll hava okkurt at siga.

Vit kunnu taka ein tíma í donskum sum dømi. Í lötuni arbeiða vit við einari íslendingasøgu. Í søguni eru nógv staðarnøvn, og íslendingarnir vita, hvar vit eru stødd. Fyri hini eru nøvnini torfør, og tað krevur venjing at duga at úttala tey. Onkuntíð tá lærarin sigur okkurt navn, flenna íslendingarnir. Teir siga henni, hvussu navnið skal úttalast í veruleikanum, og á henda hátt eru tað bæði lærari og næmingar, ið læra okkurt.”

Miðnám raðfestir Norðurlond

Miðnám á Kambsdali hevur í mong ár raðfest luttøku í norðurlendskum verkætlanum. Hvørt ár er skúlin við í ymiskum Nordplus-verkætlanum, og komandi skúlaár 20-21 eru tríggjar verkætlanir á skrá umframt Norðuratlantiska flokkin.

Norðuratlantiski flokkurin er ein øðrvísi verkætlan og krevur nakað annað av okkum. Føroysku næmingarnir skulu hava lærugreinina føroyskt á A-stigi, og henda undirvísingin fer fram á netinum. Harumframt skal allur flokkurin ganga á Kambsdali í eitt háltv ár, tá ið okkara lærarar hava tey, og undirvísing skal hanga saman við tí, sum tey læra í hinum londunum. Alt hetta krevur tætt og opið samstarv millum fleiri lærarabólkar.

Næmingar spyrja næming

Meðan NGK-næmingarnir ganga í danska miðnámskúlanum, búa tey flestu teirra í nýggjum byngjuíbúðum beint við skúlan. Í greinini “Ein skúladagur í NGK” prátaðu føroysku næmingarnir við tríggjar floksfelagar, sum eisini vóru grannar teirra í lestrarbýlinginum. Her er brot úr greinini, har tær vitja Valtýr Elliði Einarson, 16 ár, úr Íslandi:

“Hví valdi tú NGK?”

- Eg vildi roynd okkurt nýtt og øðrvísi. Vit skulu hava lærugreinarnar bioteknologi og arktisk teknologi, og tað ljóðaði ordiliga áhugavert og øðrvísi, Tað kundi eg ikki velja í Íslandi. Tað at ferðast og síggja ymsar mentanir, er eisini spennandi.

Vit sita í lítlu íbúðini hjá Valtýr, og tá vit spyrja, hvat hevur verið tað torførasta higartil, svarar hann uttan at blunka, at tað eru íbúðirnar.

- Heilt erliga. Mær dámar ikki hesar íbúðirnar. Internetið riggar illa, og tá øll okkara skúla-ting liggja á netinum, er torført at gera nakað til nyttu.

Hann sigur tað í einum løttum tóna, men tað er týðuligt, at vánaliga internetið nervar hann.

- Tað eru eisini onnur brek. Tá vit fluttu inn, var vaskið leyst, gardinurnar vóru ov stuttar, og vindeygad kundi ikki latast heilt aftur. Vatnhitarin hjá mær riggaði heldur ikki í nakrar vikur, so eg mátti vaska mær hjá einum vinmanni. Tað eru smá ting, men samanlagt var tað irriterandi.

Hvussu er samanhaldið í flokkinum?

- Sam-?

Valtýr hyggur forvirraður uppá okkum. Spurningurin verður spurdur á donskum, og hann ivast í orðinum sammenhold.

- Tað orðið kenni eg simpulten ikki.

Vit royna okkum á føroyskum. Samanhald. Hann situr framvegis sum kánus. Samband.

- Á, tað! Ja, tað er sera gott. Øll eru góðir vinir og kenna væl hvønn annan, og tað er heldur ikki nakað innanhýsis stríð. Vit eru nógv blandað, og tað er ikki soleiðis, at fólk frá ymisku londunum bara eru saman við sínum egnu.

Vit báðar siga, at vit úr Føroyum ikki rættiliga hava móguleika at vera ein bólkur. Vit eru jú bara tvær. Vit flenna øll trý.”

Integratióin um landamørk

Ein lærari samskipar norðurlendsku samstørvini, sum Miðnám á Kambsdali er knýtt at, og í sambandi við NGK hevur hann staðið fyri nógvum av teimum praktisku fyrireikingunum.

Vit hava ein stýrisból á skúlanum, sum samskipar okkara leiklut. Í stýrisbólkinum eru rektarin, ein lestrarvegleiðari og samskiparin Magni Høgnesen. Rektarin hevur samband við rektararnar á hinum trimum miðnámsskúlunum, ráðleggur og samskipar. Lestrarvegleiðarin hevur týðandi leiklut í flytingini millum skúlarnar og at fáa næmingarnir væl integreraraðar, tá ið teir koma til Føroya. Samskiparin hevur tær praktisku uppgávurnar og at vera millumliður millum leiðslu, lestrarvegleiðing, lærarar og næmingar.

Tá verkætlanin byrjaði, skuldi tekniska samskiptið við Teams fáast at rigga. Í dag – eftir korona og fjarundirvísing – kennir hvør lærari Teams, men fyri einum ári síðani, var tað nýtt og ókent fyri okkum á Kambsdali. Samskiparin marknaðarførir og dagførir kunningina um NGK-flokkinn og hevur samskipti við foreldrini hjá føroysku næmingunum.

Heystið 2019 vóru teir lærarar, sum skulu hava flokkin í Føroyum, til ráðleggingardagar saman við hinum lærarunum hjá flokkinum. Tað vil siga, at lærarar úr Føroyum, Grønlandi og Íslandi sótu saman við donsku lærarunum á Gribskov Gymnasium og lögdu ætlanir fyri, hvat næmingarnir skuldu læra nær og hvar. Søgulærarar hittu søgulærarar, støddfrøðilærarar hittu støddfrøðilærarar o.s.fr.

Lestarvegleiðarar úr øllum fyra londunum hittust eisini og tosaðu saman um tær serligu avbjóðingar, sum høvdu verið tær fyrstu vikurnar í Danmark, og hvussu næmingarnir skilabest og tryggast flyta úr einari skúlaskipan í aðra – og triðju og fjórðu.

Tá ið flokkurin kemur til Føroya, skulu teir útlendsku næmingarnir búa hjá vertsfamiljum, nakrir skulu tó búa saman í leigaðum húsum. Tey flestu skulu búa í bygdum, ið ikki eru langt frá Kambsdali. Teir føroysku NGK-næmingarnir búa í Kollafirði ella Havn, meðan tær ganga í skúla í Føroyum, og nakrir av útlendsku næmingunum koma tí eisini at búa har.

Føroyskir tímar í fjarstøðu

Umframt lærugreinarnar, sum flokkurin hevur í felag, hava næmingarnir úr Føroyum, Íslandi og Grønlandi móðurmálið sum lærugrein. Allur flokkurin hevur danskt á A-stigi, og harumframt hava føroyingar føroyskt á A-stigi, grønlendingar grønlenskt á A-stigi og íslendingar íslenskt. Tað er eitt sindur ymiskt, hvussu henda undirvísingin er skipað.

Í Danmark hava grønlensku næmingarnir undirvísing í grønlenskum á staðnum, tí ein grønlenskur miðnámslærari, sum starvast á universitetinum í Keypmannahavn, hevur havt tímarnar í grønlenskum.

Tá flokkurin kemur til Føroya, flytur grønlenska lærugreinin uttan iva á netið. Nógvir grønlenskir miðnámsnæmingar verða dagliga undirvístir á netinum í Grønlandi, tí fjarstøðan har er so stór. Tey hava tí drúgvar royndir við netundirvísing og t.d. Zoom-samskiftspallinum.

Í Íslandi hava tey eisini í fleiri ár havt skipaða fjarundirvísing fyri ung og vaksin. Eisini har hevur henda undirvísing serliga verið ætlað teimum, sum búa langt frá næsta miðnáms-skúla. Men í mun til ta grønlensku fjarundirvísingina er tann íslenska í stóran mun skipað sum skrivligt samskipti, har næmingarnir fáa tekstir at lesa og uppgávur at lata inn.

Í Føroyum var eingin skipað fjarundirvísing á miðnámsstigi, tá NGK-flokkurin byrjaði í 2019. Royndir eru fyrr gjørdar við fjarlestri, men seinastu árin hevur fjarundirvísing bara verið fyri fólkaskúlanæmingar, har Skúlin á Fløtum hevur havt næmingar knýttar at skúlunum, sum hava sitið í skúlastovum í stóra Dímun ella í Filipsoyggjum.

Í dag vita vit øll, hvat fjarundirvísing er, og hvussu hon riggar, og kanska serliga, hvussu hon ikki riggar, men tá, á sumri 2019, vóru hugtøk sum fjarstøða og fjarundirvísing ikki partur av gerandisdegnum. Tað skuldi tí brótast upp úr nýggjum, og altjóða samskiparin á Kambsdali skuldi saman við KT-ráðgevingini bæði lokalt og á danska skúlanum fáa læraran í føroyskum og føroysku næmingarnir knýttar at somu Teams-skipan.

Dorit Hansen hevur verið lærari hjá føroysku NGK næmingunum tað fyrsta árið. Tímarnir hava verið á Teams við nógvum munnligum samskipti. Tað hevur serligar avbjóðingar, at tað bara eru tveir næmingar í flokkinum, men tað hevur eisini fyrimunir, tí tað er lætt at vera trý fólk á Teams við ljóði og livandi mynd av øllum trimum. Lærarin sær alla tíðina næmingarnar, og tær síggja hvørja aðra, og kunnu tí lættari taka lut. Tað krevur tó eisini nakað serligt av teimum báðum, tí tær kunnu ongantíð fjala seg, og tær vita altíð, hvønn tær skulu gera bólkaarbeiði saman við.

Hóast hetta virkar væl, gleða tær seg at hava føroyskt í eitt hálv ár í einum skúlaflokki við nógvum næmingum. Tað er nevnliga skipað soleiðis, at tær sleppa at ganga til føroyskt saman við einum “vanligum” flokki á øðrum ári á náttúrubreyt, meðan tær eru í Føroyum.

Ein løgin endi

Eftir summerfrítíðina 2020 byrjar ein nýggjur NGK flokkur á danska miðnámskúlanum. Tríggir ungir føroyingar finga játtað upptøku í hesum flokkinum. Ein orsök til, at næmingar kanska aftra seg við at søkja, er uttan iva fíggarlig. Næmingar fáa ikki lestrarstuðul, fyrr enn tey fylla 18 ár, og flestu ung eru 16, tá tey fara í gongd við miðnám. Størstu útreiðslurnar eru fyrsta árið, tá ið tey búa í íbúð og sjálv keypa sær mat.

Tað krevur eitt sindur av dirvi og útferðarhugi at søkja um upptøku í einum miðnámsflokki, har tú sum ung skalt ganga í skúla í fyra ymiskum londum við fyra ymiskum málum og fyra ymiskum mentanum. Næmingarnir í fyrsta NGK flokkinum tykjast tó at trívast væl, og fráfallið hevur verið lítið.

Men skúlaárið 19-20 bleiv ikki, sum tey ella nakar hevði væntað. Í øllum teimum norðurlendsku londunum endaðu miðnámsnæmingar heima stutt fyri páskir. Krøv frá landsins myndugleikum í samband við koronasmittuna førdu við sær, at alt, sum líktist vanligari skúlagongd, steðgaði upp.

Eisini næmingarnir í NGK-flokkinum vórðu raktir. Tey høvdu bara eitt sindur longri veg heim enn flestu aðrir miðnámsnæmingar. Fjarundirvísingin í koronatíðini hevur eisini givið serligar avbjóðingar, tá lærarar og næmingar knappliga enda við at búa í fyra ymiskum londum í fyra ymiskum tíðarsonum.

Tá henda greinin varð skrivað (fyrst í mai mánað 2020), vóru ongar ætlanir um, at NGK-næmingarnir skuldu koma aftur á danska skúlan. Eftir ætlan flytur flokkurin til Kambs-

dals eftir sumarfrítíðina 2020, og ein nýggjur flokkur byrjar á danska miðnámskúlanum. Men enn ber illa til at siga, hvussu koronasmittan og tíðarskeiðið í fjarstöðu fer at ávirka verkætlanina og næmingaluttøkuna.